

Справа “Українська Прес-група проти України” (Ukrainian Media Group v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 29 березня 2005 року у справі “Українська Прес-група проти України”, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 10 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 588 євро у відшкодування матеріальної шкоди, 33 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 5 521 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник – приватна компанія “Українська Прес-група” є засновником і власником щотижневої всеукраїнської газети “День”.

У 1999 році під час передвиборчої президентської кампанії у цих газетах було опубліковано дві статті: про кандидата у президенти п. Н. Вітренко – лідера Прогресивної соціалістичної партії України та п. П. Симоненка – секретаря Комуністичної партії України. Представники заявника стверджували, що у статтях містилися коментарі про особисті та ділові якості цих кандидатів. Зокрема висловлювались оцінки щодо їх спроможності сформувати команду, виконувати обіцяне та забезпечити єдність нації.

Обидва кандидати звернулися зі судовими позовами по захист честі та ділової репутації.

Обидва позови були задоволені на тій підставі, що газета виявилась неспроможною довести правдивість висловлених у статтях коментарів стосовно згаданих політиків. Суд, відтак, зобов’язав відповідача сплатити 2000 грн. (близько 370 євро) п. Вітренко та 1000 грн. (близько 185 євро) п. Симоненку як компенсацію заподіяної їм моральної шкоди. Газету також було зобов’язано опублікувати спростування згаданих статей разом із резолютивними частинами відповідних судових рішень.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 10 Конвенції, заявник стверджував, що було порушено право журналістів на свободу вираження поглядів, оскільки національні суди виявилися неспроможними розмежувати факти та оціночні судження, висловлені у статтях. Тому рішення судів були формою політичної цензури щодо можливості журналістів вільно поширювати інформацію.

Суд насамперед зауважив, що впродовж підготовки справи до розгляду між заявником та Урядом була досягнута домовленість про мирне врегулювання спору. Втім Суд, діючи згідно з ч. 1 ст. 37 Конвенції, яка передбачає, що Суд продовжує розгляд справи, якщо цього вимагає повага до прав людини, дійшов висновку, що він таки розглядатиме справу по суті з огляду на серйозність викладених заявником скарг.

Суд встановив, що зазначене втручання у права заявника ґрунтувалось на законі. Воно також відповідало конвенційній цілі, а саме – захисту репутації та прав інших осіб (зокрема інтересів п. Вітренко та п. Симоненка).

Далі Суд оцінив відповідне національне законодавство і практику його застосування щодо їх відповідності Конвенції та прецедентному праву Суду з питань застосування ст. 10 Конвенції.

Суд зрештою дійшов висновку, що національні суди виявилися неспроможними забезпечити свободу вираження поглядів у цій справі.

У чинному на той час законодавстві не розмежовувались поняття фактів і поняття оціночних суджень. Відтак, підставою відповідальності за дифамацію міг бути як виклад фактів, так і виклад суджень. Відповідно ж до прецедентної практики Суду поняття правдивості чи неправдивості не можуть бути однозначно застосовані до оціночних суджень.

Крім того, Суд взяв до уваги численні резолюції, рекомендації та звіти міжнародних міжурядових та неурядових організацій, у яких недвозначно висловлювалось занепокоєння станом забезпечення свободи слова в Україні.

Відповідно до ст. 7 попереднього Цивільного кодексу України доводити правдивість поширеної інформації у разі її оспорування повинна та особа, яка її поширила. Цей обов'язок стосувався також і доведення правдивості оціночних суджень. У ст. 37 Закону України "Про друковані засоби масової інформації" обов'язок опублікувати спростування інформації, якщо редакція виявиться неспроможною довести, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, покладається на ЗМІ. Отож, суди визнавали порушення честі і гідності навіть тоді, коли шкоду особі було завдано оціночними судженнями. А це зазвичай призводило до стягнення з відповідачів, зокрема з друкованих органів, чималих сум компенсації моральної шкоди.

Загалом суди виходили з припущення, що захист честі, гідності та репутації публічної особи є важливішим, аніж можливість вільно критикувати останню. Суд дійшов висновку, що тогочасне законодавство та усталена судова практика по суті позбавили суди можливості застосувати у справі заявника інший підхід, а саме: розмежувати факти та оціночні висловлювання, правдивість яких доводити не було потрібно. Суд також підсумував, що відповідне законодавство і практика ґрунтувались на таких положеннях та підходах, застосування яких могло призводити до порушення ст. 10 Конвенції.

Стосовно справи заявника Суд зазначив, що обидві статті були насичені в основному оціночними міркуваннями, які були частиною тогочасної політичної передвиборчої полеміки. Відтак газеті як відповідачу у справах про захист честі та гідності не потрібно було підтверджувати доказами правдивість таких оціночних висловлювань.

Суд зауважив, що мова статей була різка й саркастична. Немає сумніву, що політики, на яких була спрямована критика, почувалися ображеними, вони навіть могли бути шокованими. Втім Суд зауважив, що особи, які вступають у політику, мають бути готовими до прискіпливої уваги з боку журналістів та громадськості, а відтак і до можливої критики щодо себе. Таким у демократичному суспільстві є своєрідний „тягар політика”. І пов'язаний він зі специфікою політичної діяльності. Зважаючи на загальний контекст справи, Суд дійшов висновку, що покарання заявників за дифамацію вочевидь було непропорційним до мети, яку при цьому переслідувала держава. Адже не існувало нагальної суспільної потреби, яка б переважила інтерес громадськості у політичному обговоренні передвиборчої кампанії в Україні та конкретних її учасників зокрема.

До того ж, судові рішення про відповідальність заявників ґрунтувались на законодавчих положеннях, які були несумісними з принципами ст. 10 Конвенції. Суд також зауважив, що наведені у рішеннях аргументи стосовно відповідальності заявників не були достатніми. Отож, він постановив, що мало місце порушення ст. 10 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем